

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังนี้

1. กระบวนการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) และการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน
 2. องค์ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม
 - 2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม
 - 2.2 ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม
 - 2.3 ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม
 - 2.4 การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในเด็กและเยาวชน
 3. ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม
 - 3.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

กระบวนการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) และ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน

กระบวนการถ่ายทอดทางสังคม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบุคคลซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีระบบสังคม บุคลิกภาพของบุคคล และรูปแบบวัฒนธรรม (Social System, Personality and Cultural Pattern) ของ Parsons (1951, อ้างถึงใน เพ็ญแข ประจันปัจฉิม, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ดวงเดือน แซ่ตั้ง, และ อูษา ศรีจินดารัตน์, 2551, น. 20) ซึ่งอธิบายว่า บุคคล สังคม และวัฒนธรรมจะมีความสอดคล้องกันอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยวัฒนธรรมจะกำหนดค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติที่สำคัญ และถ่ายทอดสู่บุคคลโดยผ่านกระบวนการทางสังคม (Socialization) และการควบคุมทางสังคม (Social Control) ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนประเภทต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ครอบครัว กลุ่มบุคคลนอกครอบครัว โรงเรียน วัด และสังคม ทำให้เกิดการเรียนรู้ ค่านิยม ความเชื่อ และความนึกคิดต่าง ๆ รวมทั้งจะได้รับการควบคุมให้ปฏิบัติตามสิ่งที่เรียนรู้ด้วย

ได้แก่การให้รางวัล (Reward) และการลงโทษ (Punishment) เพื่อมิให้ปฏิบัติ เบี่ยงเบนไปจากข้อกำหนดที่วางไว้ จนในที่สุดบุคคลจะมีค่านิยม ความเชื่อและพฤติกรรมที่ สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ตามแนวของทฤษฎีนี้เชื่อว่า ด้วยวิธีการเช่นนี้จะทำให้เกิด การผสมกลมกลืนกันระหว่างตัวคน สังคม วัฒนธรรมเป็นอย่างดี ดังนั้นตามแนวความคิดของ ทฤษฎีนี้ บุคคลจึงเป็นผลที่เกิดจากการถ่ายทอดระบบวัฒนธรรม (ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ แนวปฏิบัติ) ของสังคมโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม และบุคคลจะมีลักษณะเป็น อย่างไรนั้น ย่อมเกี่ยวเนื่องกับลักษณะทางวัฒนธรรมในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่

Elkin (1960, อ้างถึงใน เพ็ญแข ประจวบจันท์, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ดวงเดือน แซ่ตั้ง, และ อุษา ศรีจินดารัตน์, 2551, น. 21) นักสังคมวิทยาด้านพัฒนาการของบุคคล อธิบายว่า การถ่ายทอดทางสังคม หมายถึง การถ่ายทอดทุกสิ่งที่สังคมมีอยู่ให้แก่บุคคล โดยมีระบบ การถ่ายทอดที่เป็นลักษณะเป็นขั้นตอน เกิดแก่บุคคลตั้งแต่ในวัยต้นของชีวิตจนถึงช่วงสุดท้าย ของชีวิต โดยมีครอบครัว สถาบันทางศาสนา โรงเรียน กลุ่มเพื่อน ชุมชน และสังคม เป็นหน่วย สำคัญของการถ่ายทอดทางสังคมซึ่งมีบทบาทหน้าที่ต่างกัน แต่มีจุดร่วมในสิ่งเดียวกัน คือ การถ่ายทอดอบรมแก่บุคคล ซึ่งครอบครัวและโรงเรียน เป็นหน่วยที่มีความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากเป็นหน่วยที่บุคคลมีความเกี่ยวข้องมากที่สุด เริ่มจากครอบครัวที่บุคคลได้รับการถ่ายทอด อบรมทักษะต่าง ๆ เพื่อเป็นฐานของการดำรงชีวิตต่อไป

การถ่ายทอดทางสังคมในครอบครัว มักใช้วิธีการสองประเภท คือ ประเภทแรก การถ่ายทอดโดยตรงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ได้แก่ การที่บุคคลในครอบครัว คือ บิดา มารดา สั่งสอน อบรมบุตรโดยตรงในเนื้อหาความรู้ด้านต่าง ๆ และบังคับให้บุตรปฏิบัติตามคำสั่งสอน โดยวิธีการ ให้รางวัลเมื่อทำถูกต้อง และใช้วิธีการลงโทษในกรณีที่ไม่ถูกต้อง และร่วมกับวิธีการประเภท ที่สอง คือ การเป็นต้นแบบ (Model) หมายถึง การที่บิดา มารดาปฏิบัติตนเป็นต้นแบบของ พฤติกรรมด้านต่าง ๆ เป็นผลให้บุตรเลียนแบบการกระทำเหล่านั้น และกลายเป็นบุคลิกภาพ ส่วนหนึ่งในตนเอง วิธีการทั้งสองประการนี้ ถือเป็นวิธีการถ่ายทอดอบรมที่สำคัญ และต้องมีการทำ ร่วมกัน สำหรับการเป็นต้นแบบนี้ นับเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากพบว่าบุตรมักใช้ วิธีการเลียนแบบการกระทำของบิดามารดา โดยทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทางตรงคือ การเลียนแบบเพื่อก่อให้เกิดความรัก และพอใจจากบิดามารดา ส่วนในทางอ้อมนั้น เป็น การเลียนแบบโดยที่มิได้ตั้งใจ

สรุปได้ว่าการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของสังคมแก่เยาวชน ซึ่งทำได้โดยผ่าน กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเป็นสำคัญ โดยเริ่มจากครอบครัวควบคู่ไปกับการสั่งสอนอบรม

จากสถาบันหลักอื่น ๆ เช่น โรงเรียน และศาสนา เป็นต้น ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และจะมีค่านิยม ความเชื่อและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในที่สุด ซึ่งกระบวนการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชน เป็นไปตามแนวทฤษฎีของกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมดังกล่าวมาแล้ว

องค์ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม

จริยธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล นักทฤษฎีส่วนใหญ่เชื่อว่า คุณธรรมจริยธรรมมีการพัฒนาเป็นลำดับตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่โดยมีนักทฤษฎีและนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจท์

เพียเจท์ พบว่า การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาของมนุษย์ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาในการที่จะรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่าง ๆ ทางสังคม โดยพัฒนาการทางด้านจริยธรรมของบุคคลจะขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้นด้วย เพียเจท์ เชื่อว่าพ่อแม่มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาจริยธรรมของเด็ก และได้แบ่งขั้นตอนการพัฒนาทางสติปัญญาออกเป็น 3 ขั้น และนำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรม (Piaget, 1960, pp. 16-19, อ้างถึงใน เพ็ญแข ประจวบจักษ์, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ดวงเดือน แซ่ตั้ง, และ อุษาศรีจินดารัตน์, 2551, น. 95) ดังนี้

1. ขั้นก่อนจริยธรรม (แรกเกิด-2 ปี) เป็นขั้นที่ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมและระบบกฎเกณฑ์ได้ แต่มีความต้องการทางกายซึ่งต้องการที่จะได้รับการตอบสนอง ดังนั้นการกระทำจะกระทำเพื่อสนองความต้องการต่อตนเองโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น
2. ขั้นปฏิบัติตามคำสั่ง (อายุ 2-8 ปี) เด็กสามารถรับสภาพแวดล้อม และบทบาทของตนต่อผู้อื่น รู้จักเกรงกลัวผู้ใหญ่ เห็นว่าคำสั่งหรือกฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตามโดยไม่คำนึงถึงผลที่ตามมา
3. ขั้นยึดหลักแห่งตน (อายุ 8-10 ปี) เด็กวัยนี้จะมีพัฒนาการทางสติปัญญาขั้นคิดตามแบบแผนของตรรกวิทยา ซึ่งเด็กสามารถใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลและประสพการณ์ประกอบการตัดสินใจ จะประเมินความถูกต้องโดยดูจากเจตนาผู้กระทำและตั้งเกณฑ์ของตนเองได้

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

Kohlberg (1964, อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจนึก, 2520, น. 43) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้ศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจท์ พบว่า ในกรณีที่ความเจริญทางจิตมิได้หยุดชะงักในขั้นต่ำ ๆ สาเหตุใดที่บุคคลนั้นเลือกที่จะทำผิดกฎ ซึ่งทฤษฎีของเพียเจท์ยังไม่สามารถอธิบายถึงเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลได้

ตามแนวคิดของโคลเบอร์กนั้น พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลของพัฒนาการทางปัญญา กล่าวคือ โคลเบอร์กเชื่อว่าจริยธรรมเกิดจากการไตร่ตรองตามเหตุผลที่เรียกว่า เหตุผลเชิงจริยธรรม ซึ่งต้องอาศัยวุฒิภาวะทางปัญญา และเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เกี่ยวกับบทบาทของตนและของผู้อื่นด้วย โดยเชื่อว่าเหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับลักษณะต่าง ๆ ทางสังคม และลักษณะส่วนบุคคล คือ อายุ ระดับสติปัญญาและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

ด้วยเหตุนี้โคลเบอร์กจึงยึดเอาทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของเพียเจท์ เป็นหลักในการสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ซึ่งทฤษฎีของโคลเบอร์กสามารถอธิบายให้เข้าใจถึงเหตุผลเชิงจริยธรรมในแต่ละระดับของพัฒนาการทางจริยธรรมได้ละเอียดกว่า คือ Kohlberg (1964, อ้างถึงใน เพ็ญแข ประจันปัจจนึก, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ดวงเดือน แซ่ตั้ง, และ อุษา ศรีจินดารัตน์, 2551, น. 98-100) ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น 3 ระดับ ระดับละ 2 ขั้น รวม 6 ขั้น เริ่มตั้งแต่ขั้นต่ำถึงขั้นสูงสุด สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1

ระดับการใช้เหตุผลตามทฤษฎีพัฒนาทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
ขั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (2-7 ปี)	1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (2-10 ปี)
ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล (7-10 ปี)	
ขั้นที่ 3 หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (10-13 ปี)	2. ระดับตามกฎเกณฑ์ (10-16 ปี)
ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม (13-16 ปี)	
ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (16 ปีขึ้นไป)	3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (16 ปีขึ้นไป)
ขั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่)	

ที่มา: จริยธรรมของเยาวชนไทย (น. 4), โดย ดวงเดือน พันธมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจนึก, 2520, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.

จากตารางที่ 2.1 สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Reconvention Level) เด็กในระดับนี้จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมและค่านิยมในสิ่งที่ดี และไม่ดี ถูกหรือผิด เพียงเพราะกฎเกณฑ์เท่านั้น เด็กจะเชื่อหรือทำตามผู้ที่มีอำนาจในการให้รางวัลหรือลงโทษ ระดับนี้เด็กจะมีอายุประมาณ 2-10 ปี แบ่งได้ 2 ชั้น ดังนี้

1.1 ชั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (2-7 ปี) (The Punishment and Obedience Orientation) เด็กจะปฏิบัติตามผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เพราะกลัวการถูกลงโทษ เช่น กลัวถูกตี มากกว่ากลัวความผิด

1.2 ชั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล (7-10 ปี) (The Instrumental Relativist Orientation) เด็กจะทำตามกฎเกณฑ์เพราะเห็นว่าเป็นเครื่องมือที่ทำให้ได้สิ่งที่ต้องการ เช่น ได้รับรางวัลเพื่อเป็นการชมเชย หรือ ต้องการสิ่งแลกเปลี่ยน

2. ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) เด็กในระดับนี้จะรักษากฎเกณฑ์เพราะต้องการเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ต้องการทำตามความคาดหวังของบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลที่ตนรัก ยึดตัวบุคคลหรือกลุ่มเป็นเกณฑ์ มีความรับผิดชอบต่อกฎสังคม ไม่กระทำความผิดเพราะต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ ซึ่งพัฒนาการในระดับนี้จะพบในช่วงอายุ 10-16 ปี และแบ่งเป็น 2 ชั้น ดังนี้

2.1 ชั้นที่ 3 ชั้นทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ อยากเป็นเด็กดี เด็กน่ารัก (The Interpersonal Concordance or "Good Boy - Nice Girl" Orientation) เด็กจะกระทำในสิ่งที่ตนคิดว่าคนอื่น ๆ จะเห็นด้วยและพอใจ เพื่อให้เป็นที่ชอบพอของเพื่อนฝูงเพราะต้องการยอมรับ โดยจะกระทำดีเพราะต้องการเป็นเด็กดีของกลุ่ม

2.2 ชั้นที่ 4 ชั้นทำตามกฎหมายและระเบียบของสังคม (The "Law and Order" Orientation) ในระดับนี้บุคคลจะเข้าใจในกฎเกณฑ์ บรรทัดฐานของสังคม บทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่พึงปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มสังคมที่เป็นสมาชิกอยู่เพื่อประโยชน์ของกลุ่มสังคมของตน

3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Postconventional, Autonomous or Principle Level) ในระดับนี้บุคคลจะเข้าใจถึงค่านิยม คุณค่าทางจริยธรรม หลักเกณฑ์ที่นำไปใช้ โดยพิจารณาถึงสภาพการณ์ที่แตกต่างกันออกไปอย่างเหมาะสม และเที่ยงธรรม รู้จักไตร่ตรองและตัดสินใจต่าง ๆ ตามที่เห็นว่าสิ่งใดสำคัญมากกว่า พิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ไม่ยึดหลักเกณฑ์ตายตัว ไม่ยึดตัวบุคคลหรือค่านิยมของกลุ่มเป็นเกณฑ์ แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

3.1 ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามคำมั่นสัญญาหรือมีเหตุผลเคารพตนเอง (The Social Contract, Legalistic Orientation) บุคคลจะเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก ใช้ค่านิยมเฉพาะบุคคลในการพิจารณาความถูกต้อง เป็นสิทธิ์เฉพาะตัว คำนึงถึงสภาพการณ์และกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผล ซึ่งได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ เคารพมติที่มาจากการลงความเห็น และถือว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ย่อมเปลี่ยนแปลงได้ ถ้ามีเหตุผลที่เหมาะสมกว่า หน้าที่ของบุคคลในขั้นนี้คือการกระทำตามข้อสัญญาที่ให้ไว้กับผู้อื่น คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ และไม่พยายามลิดรอนสิทธิของผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก

3.2 ขั้นที่ 6 ขั้นทำตามหลักอุดมคติสากล (The Universal-Ethical Principle Orientation) พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้ความถูกต้องคือ ความสำนึกถึงคุณค่าของความถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่บุคคลนั้นพิจารณา โดยคำนึงถึงเหตุผลอย่างกว้างขวาง มีความเป็นสากลของผู้ที่เจริญแล้ว คำนึงถึงประโยชน์ของมนุษยชน ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มบุคคล และปฏิบัติตามความถูกต้องนั้นอย่างไม่หวั่นไหว มีความละเอียดต่อการทำชั่ว แม้ไม่มีใครรู้เห็นก็จะไม่กระทำ ซึ่งคุณธรรมในขั้นนี้จะเกิดขึ้นได้ในบุคคลที่มีความเจริญทางสติปัญญาในขั้นสูง มีประสบการณ์และความรู้อย่างกว้างขวาง ในขั้นนี้สำนึกถูกผิด ดีเลว จะกำหนดขึ้นโดยความรู้สึกผิดชอบโมฆธรรม จิตสำนึก โดยบุคคลจะสามารถควบคุมตนเองได้ ยึดหลักธรรมที่ถูกต้องอย่างแน่นแฟ้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตามคนหมู่มากหรือการถูกบีบบังคับจากผู้อื่น

โคลเบอร์ก เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล จะเป็นไปตามลำดับขั้นจากขั้นที่ 1 ผ่านไปตามลำดับถึงขั้นที่ 6 จะพัฒนาข้ามขั้นไม่ได้ เพราะการให้บุคคลยอมรับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ ๆ และจะเข้าใจประสบการณ์เก่า ๆ ได้ดีขึ้นโดยใช้เหตุผลในขั้นต่ำกว่าอยู่ก่อนแล้ว จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และการให้เหตุผล ทำให้มีการให้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นและเหตุผลที่ต่ำกว่าจะถูกใช้น้อยลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญา และประสบการณ์ด้านสังคมของบุคคลนั้น

โคลเบอร์กพบว่า นักเรียนที่มีพัฒนาการทางสติปัญญา อยู่ในขั้นปฏิบัติการด้วยรูปธรรมตามทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์จะมีพัฒนาการทางจริยธรรมถึงขั้นที่สองเท่านั้น ส่วนผู้ที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นปฏิบัตินามธรรมขั้นต้น ๆ จะมีพัฒนาการทางจริยธรรมถึงขั้นที่สามหรือสี่ และผู้ใหญ่ส่วนมากมีพัฒนาการทางจริยธรรมถึงขั้นที่สี่เท่านั้น (Kohlberg, 1944, อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจวบจันท์, 2520, น. 3-4)

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา จริยธรรมของบุคคลจะมีพัฒนาการเป็นไปตามลำดับขั้น และพัฒนาการทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสติปัญญา กล่าวคือ เมื่อบุคคลเจริญเติบโตขึ้นก็จะรับรู้จริยธรรมได้สูงขึ้น

ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow)

Maslow (1943, อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, น. 44-48) กล่าวว่าตามแนวคิดจิตวิทยามนุษยนิยม (Humanistic Theory) เป็นแนวคิดที่ใช้กันมากในการพัฒนามนุษย์ โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่ามนุษย์มีความดีและมีคุณค่าต่อการยอมรับ ถ้าสิ่งแวดล้อมนั้นเอื้ออำนวย แรงจูงใจของมนุษย์นั้น ส่วนใหญ่เป็นลำดับขั้น ซึ่งได้รับการตอบสนองของความต้องการพื้นฐานเพื่อเกิดความอิสระในการเติมเต็มในลำดับขั้นต่อไป มาสโลว์ ได้แบ่งลำดับขั้นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ออกเป็น 5 ขั้น ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่มีอำนาจมากที่สุด และเห็นได้ชัดเจนที่สุดจากความต้องการทั้งหมด เป็นความต้องการที่ช่วยในการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำดื่ม การพักผ่อนนอนหลับ ความต้องการทางเพศ ความต้องการความอบอุ่น แรงขับของร่างกาย เหล่านี้จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับความอยู่รอดของร่างกาย ความพึงพอใจที่ได้รับในขั้นนี้ จะกระตุ้นให้เกิดความต้องการในขั้นที่สูงกว่า และถ้าบุคคลใดประสบความล้มเหลวที่จะสนองความต้องการพื้นฐานนี้ ก็จะไม่ได้รับการกระตุ้นให้เกิดความต้องการในระดับที่สูงขึ้นไป

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) เมื่อความต้องการทางกายได้รับความพึงพอใจแล้ว บุคคลก็จะพัฒนาการไปสู่ขั้นใหม่ต่อไป คือ ความต้องการความปลอดภัย หรือความรู้สึกมั่นคง (Safety and Security) ซึ่งจะสังเกตได้ง่ายในทารกและเด็กเล็ก เนื่องจากทารกและเด็กเล็กต้องการความช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยจากคนอื่น ๆ

3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love Needs) ความต้องการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการทางด้านร่างกายและความต้องการความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลต้องการได้รับความรักและความเป็นเจ้าของโดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวหรือกับผู้อื่น ๆ โดยความต้องการความรักของบุคคลจะเป็นไปในลักษณะทั้งการรู้จัก และรู้จักที่จะรับความรัก การได้รับความรักและได้รับการยอมรับ เป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า บุคคลที่ขาดความรักก็จะรู้สึกว่าชีวิตไร้ค่า มีความรู้สึกอ้างว้างและเคียดแค้น

4. ความต้องการได้รับการนับถือยกย่อง (Self-esteem Needs) เมื่อความต้องการได้รับความรักและการให้ความรักแก่ผู้อื่นเป็นไปอย่างมีเหตุผล และทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจแล้ว แรงผลักดันในขั้นที่ 3 ก็จะลดลง และมีความต้องการในขั้นต่อไปมาแทนที่ คือ มนุษย์ต้องการที่จะได้รับความนับถือยกย่องเป็นลำดับต่อไป ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 ความต้องการนับถือตนเอง (Self Respect) คือความต้องการมีอำนาจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความแข็งแรง มีความสามารถในตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น และมีความเป็นอิสระ ต้องการรู้สึกว่ามีคุณค่า มีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในงานภารกิจต่าง ๆ และมีชีวิตที่เด่นดัง

4.2 ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น (Esteem from Other) คือความต้องการมีเกียรติยศ การได้รับการยกย่อง ได้รับการยอมรับ ได้รับความสนใจ มีสถานภาพ และชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขานและเป็นที่ยอมรับ

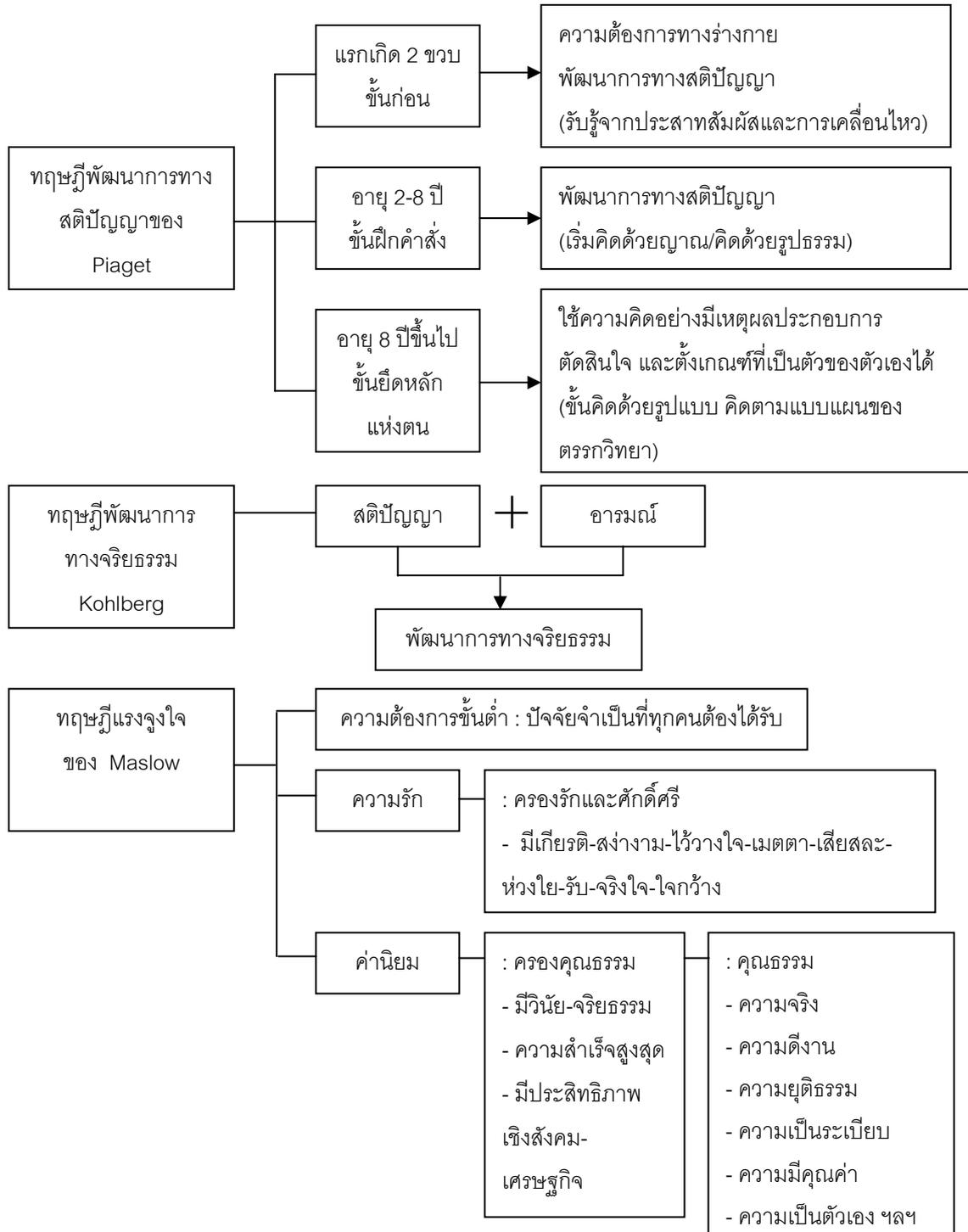
5. บุคคลครองคุณธรรม (Self Actualization) คือ ค่านิยมสูงสุดของมนุษย์ ที่มีความรักและศักดิ์ศรีในตน มีวินัย มีจริยธรรม และมีประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิตและอาชีพ

แนวคิดตามทฤษฎีของมาสโลว์ จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาบุคคลสู่การเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัยในตนเอง และมีบุคลิกภาพประชาธิปไตย

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก และทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ สามารถสรุปได้ดังภาพประกอบที่ 2.1

ภาพที่ 2.1

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามทฤษฎีทางจิตวิทยา

ที่มา: แผนการศึกษาแห่งชาติ (2545-2559) (น. 46), โดย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544, กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของฟรอยด์

ซิกมัน ฟรอยด์ (Sigmund Freud) นักจิตวิทยาชาติตะวันตกที่มีชื่อเสียงในการนำเสนอทฤษฎีพัฒนาการทางด้านจริยธรรม อธิบายการเกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ว่ามาจากปัจจัยผลักดันจากจิตใต้สำนึก ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ (ธีรพร อุวรรณโณ, 2526, น. 32)

1. อิด (Id) เป็นพลังงานติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด หมายรวมถึง สัญชาตญาณด้วย แรงขับภายใน ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้มีการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ตามความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ควรหรือไม่ควรแต่อย่างใด ต้องการอย่างไรก็จะพยายามหาทางตอบสนองความต้องการของตนเองอย่างนั้น ๆ

2. อีโก้ (Ego) เป็นพลังแห่งการรู้และเข้าใจ การรับรู้ข้อเท็จจริง การใช้เหตุผล การดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย เป็นส่วนหนึ่งของวิธีการเพื่อตอบสนองพลังอิด เช่น หิว พลังอีโก้ก็จะใช้เหตุผลตรึกตรองว่าจะบำบัดความหิวนั้นด้วยวิธีการใด พลังอีโก้เป็นพลังของจิตที่คอยยับยั้งการแสดงพฤติกรรมความต้องการของอิด โดยทำการควบคุมจิตใจมิให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของสังคม

3. ซุปเปอร์อีโก้ (Super Ego) เป็นส่วนหนึ่งของจิตที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางด้านคุณธรรม และกระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมตามบรรทัดฐานของสังคม โดยซุปเปอร์อีโก้ให้อิดละทิ้งความไม่ถูกไม่ควร และสนับสนุนอีโก้ ให้เปลี่ยนทิศทางพฤติกรรมไปในทางที่ถูกที่ควร มีลักษณะเป็นค่านิยมต่าง ๆ เช่น ความดี ความซื่อ ความถูกต้อง มโนธรรม คุณธรรม ความยุติธรรม ซุปเปอร์อีโก้เป็นพลังที่หักห้ามความรุนแรงของพลังอิด โดยเฉพาะพลังจากสัญชาตญาณทางเพศและความก้าวร้าวรุนแรงทั้งหลาย

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์นั้น เชื่อว่าจริยธรรมของเด็กจะได้รับการปลูกฝังจากพ่อแม่ และผู้ใกล้ชิดเป็นสำคัญ โดยอาศัยกระบวนการให้รางวัลและการลงโทษเป็นเครื่องมือในการอบรมจริยธรรม โดยจะได้รับการพัฒนาในระบบซุปเปอร์อีโก้ เด็กจะมุ่งกระทำตามกระบวนการถอดแบบ (Identification) จากการอบรมเลี้ยงดูมาแต่เยาว์วัย ทำให้เด็กถอดแบบบุคลิกภาพ ค่านิยม และมาตรฐานจริยธรรมในสังคม จนในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติตนเอง และยอมรับต่อการให้รางวัลและการลงโทษตัวเองอีกด้วย กล่าวคือเมื่อจริยธรรมได้รับการปลูกฝังในระบบซุปเปอร์อีโก้ของเด็กแล้ว ทุกครั้งที่เขากระทำผิด เขาก็จะลงโทษตนเองด้วยการรู้สึกผิด และเมื่อปฏิบัติได้ตามมาตรฐานจริยธรรม ก็จะมีการให้รางวัลแก่ตนเองโดยการนิยมน ยกย่องตนเอง

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

อัลเบิร์ต แบนดูรา Albert Bandura นักจิตวิทยาชาวแคนาดา ได้นำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม โดยเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งจะเกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับโดยตรง อีกส่วนหนึ่งจะเกิดจากการสังเกตตัวแบบ ซึ่งมี 3 ประเภท คือ ตัวแบบจริง ได้แก่ตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมจริงให้เห็น ตัวแบบสัญลักษณ์ ได้แก่ ตัวแบบในโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หรือรูปภาพต่าง ๆ และตัวแบบประเภทคำบอกเล่า หรือการบันทึก ซึ่งจะปรากฏในรูปของคำพูดหรือข้อเขียนต่าง ๆ ผลจากประสบการณ์ตรงและการสังเกตตัวแบบทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว จะทำให้เกิดการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม ทำให้สามารถคาดหวังได้ถึงวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงผลที่เลวร้ายต่าง ๆ การคิดในเชิงประเมินเช่นนี้ จะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะทำ หรือไม่ทำพฤติกรรมต่าง ๆ และนำไปสู่การตั้งมาตรฐานการประพฤติสำหรับตัวเอง ตลอดจนการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามมาตรฐานนั้น (ชัยพร วิชชาวุธ และ อธิพร อูวรรณโณ, 2525, น. 22)

จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมจะพบว่า การปลูกฝังจริยธรรมให้แก่บุคคลนั้น จะต้องใช้วิธีการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยการสร้างเงื่อนไขให้บุคคลประสบด้วยตนเอง หรือการให้เห็นแบบอย่างหรือการบอกกล่าวอบรมให้บุคคลเกิดความเชื่อ ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลรู้จักควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและแสดงออกเฉพาะพฤติกรรมที่เหมาะสม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้เสนอว่า ถ้าเปรียบเทียบพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนดี คนเก่ง เหมือนผลไม้บนต้น การจะให้ผลดีใหญ่หวานอร่อย ลำต้น ราก จะต้องสมบูรณ์ โดยทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ได้วิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมคนดี คนเก่ง ว่ามีองค์ประกอบทางจิตที่เกี่ยวข้องอยู่ 8 ลักษณะ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้าน และสาเหตุทางจิตใจของพฤติกรรมอีก 5 ด้าน ที่มีความเชื่อมโยงกันเมื่อนำมาประกอบเป็นภาพ ต้นไม้แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ดอกผล ลำต้น และราก (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2539, น. 121)

1. ส่วนดอกผล หมายถึง พฤติกรรมการทำความดี ละเว้นความชั่ว ชยันต์ขันแข็ง และเพื่อส่วนรวม พฤติกรรมเอื้อต่อการพัฒนาประเทศ การเป็นพลเมืองดี และพฤติกรรมการทำงานที่ถูกต้อง ซึ่งพฤติกรรมส่วนนี้เป็นผลมาจากจิตใจที่เป็นลำต้นและราก

2. ส่วนลำต้น หมายถึง ลักษณะทางจิตใจ 5 ประการซึ่งเป็นสาเหตุของพฤติกรรม คือ (1) เหตุผลเชิงจริยธรรม คือ ความซื่อสัตย์ สุจริต มีความรับผิดชอบ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นแก่ผู้อื่น ส่วนรวมและหลักสากลมากกว่าเห็นแก่ตัว (2) ลักษณะมุ่งอนาคต และควบคุมตน สามารถคาดเหตุการณ์ไกล รู้จักควบคุมตนเอง และสามารถรอได้ อดทนได้ มีความภูมิใจในการทำ ความดี

(3) ความเชื่อในอำนาจในตนเอง คือ เชื่อว่าผลที่เกิดกับตนเองมาจากการกระทำของตนเอง ทำดีได้ดี ทำชั่วจะต้องได้รับโทษ (4) ทศนคติ ค่านิยม คุณธรรม ที่ดีต่อพฤติกรรมการทำงาน คือ มองเห็นและเข้าใจในคุณค่า ประโยชน์ ความดีของการปฏิบัติหน้าที่ และ (5) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หรือความมุ่งมั่นบากบั่น มุ่งมั่นในการที่จะทำงานให้สำเร็จตามจุดหมาย พินฝ่าอุปสรรคโดยไม่ย่อท้อ ส่วนของลำดับขั้นจะแข็งแกร่งได้ต้องมาจากส่วนของรากที่อุดมสมบูรณ์

3. ส่วนของราก หมายถึง ลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้าน ซึ่งเปรียบเสมือนรากสำคัญของต้นไม้ ได้แก่ (1) สติปัญญา ความเฉลียวฉลาด คือมีความรู้คิดที่เหมาะสมกับอายุ เมื่อเกิดเป็นผู้ใหญ่ก็มีความสามารถทางการคิดที่เป็นนามธรรมขั้นสูง คือ คิดแบบเป็นระบบได้ (2) สุขภาพจิตดี ได้แก่ มีความสุขในการทำงาน มีการปรับตัวได้ดี วิตกกังวลน้อย มีอารมณ์มั่นคง (3) ประสบการณ์สังคม คือ การเข้าใจมนุษย์และสังคม เอาใจเขามาใส่ใจเรา ได้รับประสบการณ์ทางสังคม อย่างเพียงพอเหมาะสมกับอายุ

สรุปได้ว่า หากบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจทั้ง 3 ด้าน ในส่วนที่เป็นราก และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม บุคคลนั้นก็พร้อมที่จะพัฒนาลักษณะทางจิตที่เป็นส่วนของลำต้น ให้เกิดพฤติกรรมของคนดี คนเก่ง ที่เป็นส่วนของดอกและผลบนต้นไม้ ให้มีความงอกงามสมบูรณ์ เป็นบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม

คำว่า คุณธรรมจริยธรรม นี้ เป็นคำที่คนส่วนใหญ่จะกล่าวควบคู่กันเสมอ จนทำให้เข้าใจผิดว่าคำทั้งสองมีความหมายอย่างเดียวกันหรือความหมายเหมือนกัน แท้จริงคำว่า คุณธรรมกับคำว่า จริยธรรม เป็นคำที่แยกกันได้เป็น 2 คำ และมีความหมายแตกต่างกัน ดังนั้นจึงควรจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำสองคำให้ถ่องแท้ก่อน

ความหมายของคุณธรรม

ได้มีผู้กล่าวถึงและให้คำอธิบายและความหมายของคำว่า คุณธรรม ไว้อย่างหลากหลาย สามารถสรุปได้ว่าหมายถึง ลักษณะความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ สภาพคุณงามความดีที่สั่งสมอยู่ในจิตใจของมนุษย์มาเป็นเวลานาน เป็นสิ่งที่สร้างความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีในทางศีลธรรม คุณธรรมเป็นสิ่งดีงามของจิตใจ เป็นของลึกซึ้ง เป็นสุขที่แท้จริง เป็นคุณค่าของชีวิตในการบำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ และรู้จักปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้ถูกต้อง และควรปลูกฝังและดำรงอยู่ในตัวตน คุณธรรมเป็นบ่อเกิดของจริยธรรมและเป็นแก่นของค่านิยม

(ขำเลียง วุฒิจันทร์, 2524, น. 7; ประภาศรี สีหอำไพ, 2535, น. 18; พระธรรมปิฎก, 2539, น. 24; เพ็ญแข ประจันปัจฉิม และคณะ, 2551, น. 14)

ขำเลียง วุฒิจันทร์ (2524, น. 7) อธิบายเพิ่มเติมว่า การปลูกฝังคุณธรรมลงในจิตใจของมนุษย์ จะต้องใช้เวลาในการฝึกหัด อบรมสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อมเป็นอันมาก สม่ำเสมอและยาวนาน โดยอาศัยประสบการณ์การเรียนรู้และความเคยชิน ไม่สามารถจะวัดได้แน่นอนว่าใครมีคุณธรรมในจิตใจมากหรือน้อยเพียงไร

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2526, น. 9) อธิบายว่า คุณธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่ดีซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น ความเสียสละ ความมีน้ำใจ ความเกรงใจ ความยุติธรรมความรักนักเรียน ความรักเพื่อนมนุษย์และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป คุณธรรม เป็นบ่อเกิดของจริยธรรม หมายถึงความดีงามที่เกิดขึ้นและสั่งสมในจิตใจของมนุษย์ และควรปลูกฝังและดำรงอยู่ในตัวตน คุณธรรมก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ดีและเป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ เป็นต้น

ความหมายของจริยธรรม

ได้มีผู้กล่าวถึงและให้คำอธิบายและความหมายของคำว่า จริยธรรม ไว้อย่างหลากหลายในแง่มุมต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งในที่นี้จะประมวล สรุปและนำเสนอความหมายของคำว่า จริยธรรม สรุปได้ดังนี้

จริยธรรม หมายถึงหลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรม เป็นแนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี ประพฤติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เป็นลักษณะที่สังคมต้องการ เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม (พระยาอนุমানราชธน, 2513, น. 22; ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2522, น. 34; ประภาศรี สีหอำไพ, 2535, น. 43)

จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติหรือการกระทำ ทั้งทางกาย วาจา ใจ ที่ดีงาม อันเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมทั้งหลักเกณฑ์และมาตรฐานของความประพฤติอันเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อให้เกิดสันติสุขในสังคม (ประภาศรี สีหอำไพ, 2535, น. 43; โกวิท ประวาลพุกษ์, 2529; ทิศนา แชมณี, 2547)

ประภาศรี สีหอำไพ (2535, น. 24-28) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นถึงความเจริญงอกงามในการ ดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำทำให้บุคคลกระทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความควรในการปฏิบัติตน

เพื่ออยู่ในสังคม ได้อย่างสงบเรียบร้อยและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยมีสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์

พระเมธีธรรมาภรณ์ (2534, น. 81-82) ให้แนวความคิดว่าถ้าเป็นข้อปฏิบัติทั่วไป เพื่อให้เกิดความดีงามสำหรับทุกคนในสังคม เรียกว่า จริยธรรม ถ้าเป็นข้อควรประพฤติที่มีศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เรียกว่า ศีลธรรม แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าจริยธรรมอิงอยู่กับหลักคำสอนทางศาสนาเพียงอย่างเดียว แท้จริงนั้นยังหยั่งรากอยู่บนขนบธรรมเนียมประเพณี แม้นักปราชญ์คนสำคัญก็มีส่วนสร้างจริยธรรมสำหรับเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของคนจำนวนหนึ่ง

เพ็ญแข ประจวบจันท์, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ดวงเดือน แซ่ตั้ง, และ อุษา ศรีจินดาวัฒน์ (2551, น. 14) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่าหมายถึง หลักการ ศีลธรรม ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี และพฤติกรรมอันดีงามที่ปลูกฝังอยู่ในตัวคน สามารถใช้เป็นแนวทางให้แก่บุคคลในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องสมควร ที่เป็นที่ยอมรับในสังคม เป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่สังคมเห็นดีงามและสนับสนุนให้สมาชิกของสังคมได้กระทำตาม และใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินพฤติกรรมของบุคคลว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควรกระทำ

จากความหมายของคุณธรรมจริยธรรมที่กล่าวมาแล้ว กล่าวโดยสรุปได้ว่า จริยธรรมคือหลักประพฤติปฏิบัติ หรือกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม และเป็นความประพฤติหรือการกระทำ ทั้งทางกาย วาจา ใจ ที่ดีงาม อันเป็นที่ยอมรับของสังคมเพื่อประโยชน์สุขของตนเอง ผู้อื่นและสังคม

ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมของประชาชนเพื่อประเทศจะพัฒนาไปอย่างรวดเร็วการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมจึงมีความสำคัญต่อประชาชนและประเทศชาติ ดังจะเห็นได้จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงต้องการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อให้เป็นสมบัติของคนไทยทั้งประเทศ มีพระราชดำรัสในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ณ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2525 สรุปความว่า คุณธรรมจริยธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมมาปฏิบัติมีอยู่ 4 ประการ ดังนี้ (สภาการศึกษาแคทอลิค, 2546, น. 5, อ้างถึงใน เพ็ญแข ประจวบจันท์, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ดวงเดือน แซ่ตั้ง, และ อุษา ศรีจินดาวัฒน์, 2551, น. 71)

1. การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม
2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้น
3. การอดทน อดกลั้นและอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลประการใด
4. การรู้จักละวางความชั่วความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

คุณธรรมจริยธรรมทั้ง 4 ประการนี้ หากแต่ละคนพยายามนำมาประพฤติปฏิบัติและเผยแพร่โดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุขร่มเย็นและมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

นอกจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสในพิธีทูลเกล้าถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ของ 5 สถาบัน ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2532 สรุปว่าการสอนให้คนเก่งนั้นอาจมองเห็นว่าดี แต่ถ้ามองให้ถี่ถ้วนรอบด้านแล้วอาจเกิดข้อบกพร่องในตัวบุคคลได้ไม่น้อย เช่น บกพร่องในจริยธรรมและความรู้จักผิดชอบชั่วดี เพราะมุ่งจะแสวงหาผลประโยชน์เฉพาะตัวให้เพิ่มพูนขึ้น เป็นเหตุให้ทำความผิดและความชั่วทุจริตได้โดยไม่รู้รู้สึกสะดุ้งสะเทือนและไม่สามารถสร้างความสำเร็จก้าวหน้าให้แก่บ้านเมืองได้ตามเป้าหมาย ดังนั้น นอกจากจะสอนคนให้เก่งแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอบรมให้ดีพร้อมกันไปด้วย ประเทศของเราจึงได้มีคุณภาพ คือ ทั้งเก่งทั้งดีมาเป็นกำลังของบ้านเมือง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) สรุปว่า คุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญของการพัฒนาให้เกิดกับประชากรในประเทศ เพราะปัญหาด้านจริยธรรมเป็นหนึ่งในปัญหาวิกฤตของชาติ ที่ต้องมีการพัฒนาอย่างเร่งด่วน ได้จัดให้มีการสอนและปลูกฝังจริยศึกษาให้เกิดขึ้นกับนักเรียนตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา

พุทธทาสภิกขุ (2505, น. 1) ให้ความสำคัญแก่จริยธรรมว่าเป็นความประพฤติที่พึงปฏิบัติ ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความผาสุกและความสงบสุขในสังคม

สาโรช บัวศรี (2526, น. 41) สรุปว่า คุณธรรมและจริยธรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งของมนุษย์เป็นเครื่องมือที่ควบคุมความประพฤติของมนุษย์ ให้เป็นไปในทางที่ดี สามารถอยู่ร่วมกันในโลกสังคมอย่างมีความสุข

จตุพร ศิลาเดช (2543, น. 11-12, อ้างถึงใน เพ็ญแข ประจันปัจฉินึก, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ดวงเดือน แซ่ตั้ง, และ อุษา ศรีจินดาวิรัตน์, 2551, น. 71) ให้ความสำคัญของจริยธรรม

ว่า เป็นพื้นฐานของการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น อันจะเป็นแบบแผนของการปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

สมหมาย เกาเสน (2546, น. 9, อ้างถึงใน เพ็ญแข ประจันปัจฉก, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ดวงเดือน แซ่ตั้ง, และ อุษา ศรีจินดารัตน์, 2551, น. 81) ได้สรุปว่า คุณธรรมที่ทุกคนควรจะต้องศึกษาและนำมาปฏิบัติมีอยู่ 4 ประการ ดังนี้

1. การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้น

3. การอดทน อดกลั้นและอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลประการใด

4. การรู้จักละวางความชั่วความทุจริต และรู้สละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมืองคุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ หากแต่ละคนพยายามนำมาประพฤติปฏิบัติและเผยแพร่โดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุขร่มเย็นและมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

กล่าวโดยสรุปว่า คุณธรรมและจริยธรรมนั้น มีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพ มีลักษณะเป็นพลเมืองดี ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามตามคำสอนในศาสนา หรือการประพฤติตามเกณฑ์ที่ถูกต้องทั้งกาย วาจา ใจ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขต่อตนเองและสังคมส่วนรวม เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อสังคม ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้นในสังคม ดังนั้นจึงควรให้เกิดมีในตัวบุคคลมากที่สุด

การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในเด็กและเยาวชน

สถาบันหรือแหล่งที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างทางจริยธรรม

สถาบันหรือแหล่งที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างทางจริยธรรม และมีบทบาทเกี่ยวข้องในการเตรียมเยาวชนให้เป็นผู้มีจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์นั้น ได้แก่ บุคคลและสถาบันทั้งปวงที่แวดล้อมเยาวชนอยู่ ซึ่ง ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ (2524, น. 34) กล่าวไว้ดังนี้

1. สถาบันครอบครัว อันได้แก่ บิดา มารดา ผู้ปกครอง ญาติผู้ใหญ่ตลอดจนสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว จะเป็นแหล่งแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและถ่ายทอดคุณลักษณะทางจริยธรรมให้แก่เด็ก งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูกับลักษณะทางจริยธรรมของเด็ก ซึ่งส่วนมากปรากฏผลว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบได้รับความรักน้อย

เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมมาก จะมีลักษณะเชื่อฟัง เชื่อเพื่อ แต่มีลักษณะขี้อาย เก็บตัว ใจน้อย และชอบพึ่งพาผู้ใหญ่ ส่วนเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมน้อย จะไม่เชื่อฟัง ไม่มีความรับผิดชอบ และขาดสมาธิ ในขณะที่เด็กได้รับการเลี้ยงดูแบบให้เหตุผล จะเป็นเด็กที่ไม่ก้าวร้าว รู้จักผิดชอบชั่วดี และรู้สึกละอายใจเมื่อทำผิด

2. กลุ่มเพื่อน มีบทบาทสำคัญไม่น้อยในการสร้างค่านิยมและลักษณะทางจริยธรรม ทั้งที่ฟังประสงค์และไม่ฟังประสงค์ให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่ย่างเข้าสู่วัยรุ่น กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลมาก

3. สถาบันทางศาสนา สถาบันนี้มักมีความผูกพันกับคนในสังคมนับตั้งแต่เกิดจนตาย และเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ การรับเอาหลักธรรมในศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี การประกอบกิจกรรมตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาก็ดี มักจะทำให้คนเราเกิดมโนทัศน์ทางจริยธรรมในด้านต่าง ๆ เช่น ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ หากกระทำการต่าง ๆ โดยปราศจากอกุศล (ความโลภ ความโกรธ และความหลง) และความอคติ (ความรัก ความชัง ความเขลา และความกลัว) ตามที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ก็จะทำให้เกิดมโนทัศน์ในด้านความยุติธรรม สามารถตัดสินใจ หรือพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างเที่ยงตรง หรือคนที่ทำบุญด้วยการปล่อยนกปล่อยปลา ก็อาจเกิดมโนทัศน์เกี่ยวกับความเมตตากรุณาได้ เป็นต้น

4. สื่อสารมวลชน หรือ สื่อมวลชนทุกรูปแบบ อาทิ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ บทเพลง หนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ประเภทอื่น ๆ ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนใน สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชนก็จะมีบทบาทในการสร้างเสริมลักษณะทางจริยธรรมให้กับคนเราได้ ด้วยการให้เรียนรู้ตัวแบบใน 2 ประเภท คือตัวแบบสัญลักษณ์ จากภาพยนตร์ และโทรทัศน์ เป็นต้น และตัวแบบที่ปรากฏในสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ

5. สถาบันการศึกษา เป็นแหล่งที่มีหน้าที่โดยตรงในการให้ความรู้ทั้งในด้านพุทธศึกษาและจริยธรรมศึกษาแก่เด็กและเยาวชนในวัยเรียน โดยสถาบันการศึกษาอาจจัดวิชาจริยศึกษาขึ้นเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรหรืออาจส่งเสริมให้ครูทุกคนพยายามสอดแทรกจริยศึกษาในการสอนวิชาต่าง ๆ เพื่อมุ่งสร้างเสริมลักษณะทางจริยธรรมให้พัฒนาขึ้นในตัวผู้เรียนอย่างจริงจัง

สถาบันต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังจริยธรรมที่กล่าวมาแล้ว และจะเห็นได้ว่าทุกสถาบันมีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและส่งเสริมการสร้างจริยธรรมในตัวเด็ก

บทบาทของครอบครัวที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดู

ครอบครัวเป็นสังคมหน่วยแรกที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการของเด็กตั้งแต่วัยแรกเริ่ม และวัยต่อ ๆ มา หน้าที่ที่สำคัญของครอบครัวคือการอบรมเลี้ยงดูบุตร เพื่อให้บุตรมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในตัวเด็ก

วรภากรณ์ รักวิชัย (2529, น. 7-8, อ้างถึงใน เพ็ญแข ประจวบจันติก, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ดวงเดือน แซ่ตั้ง, และ อุษา ศรีจินดารัตน์, 2551, น. 71) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู โดยบทบาทของครอบครัวว่า แม่คือครูคนแรกของลูก และเด็กที่มีความแตกต่างกันเนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันโดยเฉพาะในวัยเด็ก บุคลิกภาพและอุปนิสัยต่าง ๆ ที่ได้ถูกกำหนดและวางรากฐานไว้ตั้งแต่เด็กจะติดตัวไปตลอดชีวิต ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูจึงมีความสำคัญมาก และบทบาทของพ่อแม่ที่มีต่อลูก คือ การให้ความรัก ความอบอุ่น การเอาใจใส่ ตั้งแต่แรกเกิด ซึ่งจะช่วยให้ลูกเติบโตทางกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม อย่างดีที่สุด และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

Sear, Maccoby, and Lewin (1976, p. 78, อ้างถึงใน เพ็ญแข ประจวบจันติก, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ดวงเดือน แซ่ตั้ง, และ อุษา ศรีจินดารัตน์, 2551, น. 83) พบว่าการอบรมเลี้ยงดูจะแปรผันไปตามเพศและอายุของเด็ก สภาพเศรษฐกิจและสังคมตลอดจนการศึกษาของพ่อแม่ เช่น พ่อแม่ที่มีระดับการศึกษาต่ำ จะขาดความรู้ในการอบรมเลี้ยงดู ขาดการควบคุมพฤติกรรมอย่างเหมาะสม ขาดเหตุผลในการรักตามใจ อันเป็นเหตุให้เด็กมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาได้

แนวทางในการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน

1. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน การปลูกฝังจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียนนั้น ได้มีผู้เสนอแนะแนวทางไว้หลายวิธี ดังนี้

ชัยพร วิชชาวุธ และ อธิพร อูวรรณโณ (2525, น. 22) ได้เสนอไว้ 3 วิธี คือ

1. การปลูกฝังค่านิยมด้วยการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification) เป็นกระบวนการการปลูกฝังจริยธรรมด้วยตนเอง คือ เด็กจะเรียนรู้ ค้นหาคำตอบ พร้อมทั้งเป็นผู้เลือกที่จะปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ในด้านความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกนึกคิดที่แสดงออกมาโดยมีผู้ใหญ่เป็นตัวชี้แนะ หรือ จัดการให้มีการชี้แนะอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้เด็กได้ใช้ความรู้สึกนึกคิดของตนเองพิจารณาเลือกกระทำตามที่ตัดสินใจ หรือยึดถือปฏิบัติเป็นพฤติกรรมของตนในที่สุด

2. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล (Moral Reasoning) เชื่อว่าจริยธรรมของบุคคลจะพัฒนาตามระดับพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งผูกพันกับวัยของเด็ก วิธีการปลูกฝังจริยธรรมต้องให้เหตุผลเพื่อให้เด็กรู้จักพิจารณา และมีเกณฑ์การตัดสินใจเกี่ยวกับความดี

ความถูกต้อง ความผิด โดยการแลกเปลี่ยนวรรณคดี หรืออภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน ซึ่งอาจจะมีครูเป็นผู้ชี้แนะใช้เหตุผลในชั้นสูงกว่านักเรียน

3. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) แบบคูรา เชื่อว่าจริยธรรมเป็นความเข้าใจกฎเกณฑ์ สำหรับใช้ประเมินความถูกต้องผิดของพฤติกรรม กฎเกณฑ์เหล่านี้ได้จากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล เช่น จากการสังเกตจากประสบการณ์ตรง ฯลฯ แล้วจึงแสดงออกเป็นพฤติกรรมความเชื่อของบุคคล การปลูกฝังจึงใช้การจัดเงื่อนไขการเสริมแรง การลงโทษตามวิธีการปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม พร้อมทั้งใช้การอภิปรายตามวิธีการปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล นอกจากนี้ มีการจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ มีหลักเกณฑ์ตัดสินใจจะเลือกหรือไม่ประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งจากการที่เกิดการเรียนรู้

สงบ ลักษณะ (2525, น. 13, อ้างถึงใน เพ็ญแข ประจวบจันท์, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ดวงเดือน แซ่ตั้ง, และ อุษา ศรีจินดารัตน์, 2551, น. 89) ได้กล่าวถึงวิธีการเสริมสร้างคุณสมบัติจริยธรรมว่าควรใช้วิธีการหลากหลายอย่างมาประกอบกัน คือ

1. การให้ความรู้ความเข้าใจโดยเหตุผล คือ ใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทาง
2. การให้เห็นต้นแบบและการให้เลียนแบบ เพื่ออาศัยศรัทธาเป็นเครื่องนำทาง
3. การให้ได้รับประสบการณ์ตรงในการได้คิดค้นหา และพบคำตอบด้วยตนเอง ได้ปฏิบัติ แสดงบทบาท เป็นการให้การปฏิบัติเป็นเครื่องนำทาง

4. การให้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ โดยใช้อิทธิพลของกลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม
5. การควบคุมสภาพแวดล้อม เช่น ร่วมกิจกรรมศาสนา การสร้างระเบียบวินัย

อำไพ สุจริตกุล (2530, น. 12, อ้างถึงใน เพ็ญแข ประจวบจันท์, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ดวงเดือน แซ่ตั้ง, และ อุษา ศรีจินดารัตน์, 2551, น. 90) ได้กล่าวถึงการสอนจริยธรรม เพื่อให้ได้ผลตามหลักพุทธ โดยมีวิธีการสอนสรุปได้ดังนี้

1. ชี้ให้ชัด สอนด้วยตัวอย่างจริงให้ประจักษ์แจ้ง โดยเห็นของจริงหรืออาจฉายภาพยนตร์ ภาพสไลด์ ให้อ่านหรือเล่าเรื่อง เล่านิทานประกอบด้วยหุ่นต่าง ๆ หนังสือนิทาน หนังสือนิทาน เพื่อช่วยให้เกิดมโนภาพ

2. ชวนให้ปฏิบัติ ชักชวนให้อยากประพฤติตาม เพราะเห็นตัวอย่างกระจ่างแจ้ง
3. ระวังให้กล้าหาญในการทำความดี จนเกิดศรัทธาอย่างลึกซึ้ง

4. ปลุกใจให้ร่าเริง โน้มน้าวให้เต็มใจ และตั้งใจทำด้วยเหตุผลอันเป็นที่ยอมรับว่า ปฏิบัติแล้วจะได้ผล เช่น สอนด้วยกิจกรรม ให้ลงมือทำกิจกรรมเอง วัตถุประสงค์จากพฤติกรรมของเด็กจริง ๆ เด็กจะเต็มใจไปปฏิบัติจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

นอกจากนั้นแล้วในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน ควรพิจารณาประเด็นอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย เช่น ตัวครู เป็นต้น ซึ่งครูเป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งที่มีต่อกระบวนการปลูกฝังจริยธรรม ดังนั้น นักวิชาการหลายคนจึงได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ครูควรพัฒนาตนด้านพฤติกรรม เพื่อให้เกิดเป็นพฤติกรรมของครูที่ดี เพื่อปลูกฝังจริยธรรมให้นักเรียนในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแนวทาง ดังต่อไปนี้ (เพ็ญแข ประจวบจักษ์, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ดวงเดือน แซ่ตั้ง, และ อุษา ศรีจินดารัตน์, 2551, น. 162)

1. ด้านการแสดงตนเป็นแบบอย่าง ครูจะต้องแสดงตนเป็นตัวอย่างที่ดี ให้ปรากฏแก่ศิษย์ เพราะตัวอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน ฉะนั้นถ้าครูอยากให้ศิษย์มีคุณธรรม ครูจะต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีในการที่ถูกต้อง ควร เพื่อให้ศิษย์มีพฤติกรรมตาม (กิตติพันธ์ รุจิกุล, 2540, อ้างถึงใน เพ็ญแข ประจวบจักษ์ และคณะ, 2551, น. 162-163)

2. ด้านการจัดโอกาสในการฝึกพฤติกรรมให้นักเรียน ครูจะต้องจัดประสบการณ์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป ซึ่งอำไพ สุจริตกุล (2530, น. 53, อ้างถึงใน เพ็ญแข ประจวบจักษ์, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ดวงเดือน แซ่ตั้ง, และ อุษา ศรีจินดารัตน์, 2551, น. 90) ให้ข้อเสนอแนะว่าการให้การศึกษาด้านจริยธรรมควรเน้นให้นักเรียนฝึกปฏิบัติ สร้างเสริมพฤติกรรมที่พึงปรารถนาเสมอ ๆ จนเป็นนิสัย

สุมน อมรวิวัฒน์ (2524, น. 147) เห็นว่าจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้กับนักเรียน คือ ความมีระเบียบวินัยและเคารพสิทธิของผู้อื่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ความเมตตาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามารถควบคุมตนเองได้ และการประหยัด โดยวราภรณ์เห็นมีความเห็นเพิ่มเติม ด้าน ความรู้จักเสียสละ และ ความกตัญญู กตเวทิต์ ส่วนสุมน มีความเห็นเพิ่มเติมในด้าน การมีกิริยาเรียบร้อยตามธรรมเนียมไทย มีสัมมาคารวะ มั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออก ความสามารถในการแก้ไขปัญหา มีเหตุผล การปรับตัวเข้ากับผู้อื่น การมองโลกในแง่ดี และความเป็นประชาธิปไตย

ราตรี ทองสวัสดิ์ (2539, น. 3) เล่าว่าคุณธรรม-จริยธรรมที่ปรากฏในแนวทางการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลคือ วาจาสุภาพ การมีสัมมาคารวะ ความอดทน การรู้จักรอคอย ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความเพียร ความรับผิดชอบต่อความเมตตาการุณาการเป็นผู้ให้

ความเอื้อเฟื้อ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์ การไม่เหยียบของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง
ความประหยัด การให้อภัย ความเกรงใจผู้อื่น

จะเห็นว่า การศึกษาของวราภรณ์ สุมน และราศี ได้สรุปลักษณะทางจริยธรรม
ของนักเรียนไทยที่พึงประสงค์ตรงกัน ดังนี้

1. ความซื่อสัตย์สุจริต
2. ความรับผิดชอบ
3. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
4. การประหยัด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 กำหนดให้ จัดการ
เรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมและ
ค่านิยมที่ดีงามแก่นักเรียน และได้กำหนดนโยบายให้โรงเรียนทุกโรงเรียนต้องสอนด้านคุณธรรม
จริยธรรมเพื่อให้นักเรียนเป็นคนเก่ง คนดีและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข สำนักงานคณะกรรมการ
ศึกษาแห่งชาติ (2542, น. 7-12) จึงได้พัฒนามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปรับปรุงคุณภาพ
และมาตรฐานการศึกษา เพื่อเป็นตัวบ่งชี้ด้านผู้เรียนไว้ 7 มาตรฐาน โดยมีมาตรฐานด้านคุณธรรม
จริยธรรมอยู่ในมาตรฐานที่ 1 ดังนี้

1. ด้านผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ
2. ด้านผู้เรียนมีความประหยัด
3. ด้านผู้เรียนมีความเกรงใจผู้อื่นมีเมตตากรุณา โอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
และเสียสละเพื่อส่วนรวม
4. ด้านผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต

2. จริยธรรมที่ควรเสริมสร้างในนักเรียน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เลือกจริยธรรม
ที่ควรสร้างเสริมในนักเรียน 4 ด้านด้วยกัน โดยพิจารณาจากพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่เสนอ
มาข้างต้น และที่เห็นตรงกันว่าควรสร้างเสริมให้กับนักเรียน ประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ได้แก่
(1) ด้านความรับผิดชอบ (2) ด้านความซื่อสัตย์ (3) ด้านระเบียบวินัย (4) ด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
(5) ด้านความเมตตากรุณา และ (6) ด้านวาจาสุภาพและมีสัมมาคารวะ ดังนี้

2.1 ด้านความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งต่อ
การดำรงชีวิตของคนในสังคม ถ้าทุกคนมีความรับผิดชอบดีแล้ว สังคมก็ย่อมสงบสุข

พิจิตรา พงษ์จินดากร (2525, น. 8) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า
หมายถึงความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ความพากเพียร และ

ความละเอียดรอบคอบเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ยอมรับผลของการกระทำนั้นด้วยความเต็มใจ และพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น มีความรู้สึกในหน้าที่ที่ตนเองและต่อสังคม

นิภา จิตรศิริ (2525, น. 4) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า หมายถึงความสนใจ ความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความพากเพียรพยายามและละเอียดรอบคอบ เพื่อให้งานบรรลุตามเป้าหมาย ทั้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าความรับผิดชอบ หมายถึง ความตระหนักของการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นไปได้ด้วยดี รวมทั้งยอมรับผลการกระทำของตนเองปรับปรุงงานในหน้าที่ให้มีผลดีทั้งต่อตนเองและต่อสังคม

2.2 ด้านความซื่อสัตย์ ในปัจจุบันนี้หลายฝ่ายต่างพูดถึงความซื่อสัตย์ เช่น คำขวัญวันนักเรียนอยากให้นักเรียนไทยเป็นนักเรียนที่มีความซื่อสัตย์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่สำคัญในสังคม เพราะทำให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข

ธีรพร อุวรรณโณ (2526, น. 119) ให้ความหมายไว้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึงการประพฤติตรงและจริงต่อผู้อื่น การไม่คดโกงและหลอกลวงผู้อื่น ประกอบด้วยพฤติกรรมจำเพาะ เช่น การพูดความจริง การไม่พูดปด การตรงต่อเวลา การจริงใจต่อผู้อื่น การไม่หยิบฉวยลักขโมยหรือยักยอกของผู้อื่น การไม่หลอกให้ผู้อื่นหลงเชื่อในสิ่งที่ไม่เป็นจริง

ราชบัณฑิตยสถาน (2531, น. 286) ได้ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ไว้ว่า ประพฤติตรงและจริง ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง

คณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2535, น. 129) ให้ความหมายไว้ว่า ความซื่อสัตย์คือ ความประพฤติที่เหมาะสมต่อความเป็นจริง ความถูกต้องดีงาม คนที่มีความซื่อสัตย์ย่อมประพฤติตรงไปตรงมาทั้งทางกาย วาจา และใจ ทั้งต่อตนเอง หน้าที่ การงาน เวลา ความดี และบุคคลอื่นโดยมุ่งรักษาความจริงอยู่เสมอ รักษาความสัตย์สุจริต ไม่กระทำความชั่วทั้งปวง ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญสำหรับชีวิตของทุกคน

สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติและปฏิบัติที่ตรงกับความเป็นจริงทั้งทางกาย วาจา และใจต่อตนเองและผู้อื่น โดยยึดหลักแห่งความยุติธรรมไม่เอาเปรียบผู้อื่น

2.3 ด้านระเบียบวินัย ระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมการกระทำของบุคคลในสังคม เพื่อให้สังคมสงบเรียบร้อย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2531, น. 685, 756) ให้ความหมายไว้ว่า ระเบียบ หมายถึงแบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติหรือดำเนินการ และวินัย หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ

อรพินท์ สันติชัยอนันต์ (2549, น. 62) ได้ให้ความหมายว่า ความมีวินัย เป็นคุณลักษณะของจิตใจและพฤติกรรมที่ช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตาม กติกาและกฎระเบียบของสังคม เพื่อประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การจัดสภาพการดำเนินชีวิตของตนเองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมให้เอื้อโอกาสต่อการพัฒนา

คณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2535, น. 3) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความมีวินัย หมายถึง การควบคุมกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกฎระเบียบ และวัฒนธรรม รวมไปถึง การประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในศีลธรรมดีงาม คนที่ละอายและเกรงกลัวต่อบาปหรือว่าเป็นผู้มีวินัย

กล่าวโดยสรุปได้ว่าความมีระเบียบวินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตาม ระเบียบข้อบังคับ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในกลุ่มและการเคารพสิทธิของผู้อื่น

2.4 ด้านความเอื้อเพื่อผู้อื่น

ราชบัณฑิตยสถาน (2531, น. 938) ให้ความหมายของความเอื้อเพื่อผู้อื่น หมายถึง อุดหนุน เลื้อจ้าน แสดงน้ำใจดีต่อผู้อื่น

รัตนา บำรุงญาติ (2532, น. 15) อธิบายว่า การแสดงความเอื้อเพื่อผู้อื่น แสดงออกได้หลายทาง คือ

- ทางกาย ได้แก่ ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยกำลังกายในการช่วยทำธุรกรรม งานให้การสงเคราะห์ เท่าที่กำลังจะช่วยเหลือด้วยความยินดี เต็มใจ แม้งานเล็กน้อย

- ทางวาจา ได้แก่ ช่วยเหลือให้คำแนะนำ ช่วยเจรจาเอาเป็นธุระให้สำเร็จ ประโยชน์ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ผู้อื่นและช่วยพูดปลอบใจเมื่อเพื่อนฝูงได้รับความลำบาก เดือดร้อน

- ทางสติปัญญา ได้แก่ การช่วยแสดงความคิดเห็น ช่วยแก้ปัญหา ความเดือดร้อนช่วยคิดหาแนวทางที่ถูกที่ชอบ และช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้อื่นตาม กำลังสติปัญญาของตน

- ทางใจ ควรฝึกจิตใจของตนเองให้รู้จักเห็นใจผู้อื่น มนุษย์เราย่อมมีความทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น ถึงแม้ว่าเราจะเห็นว่าผู้มีความทุกข์นั้นได้ก่อทุกข์ให้แก่ตนเอง ก็ไม่ควรสมน้ำหน้าหรือกล่าวซ้ำเติม ควรให้อภัยในความผิดของผู้อื่นเสมอ ไม่อาฆาตจองเวร

อรรถวรณ สุ่มประดิษฐ์ (2533, น. 17) ได้ให้ความหมายเชื้อเพื่อไว้ว่า หมายถึง มีลักษณะที่เป็นการกระทำเพื่อผู้อื่น และยังเป็นการเสียสละ ใจกว้าง โอบเอื้ออาทร เห็นใจ และเข้าใจถึงสภาพจิตใจของผู้อื่น

สรุปได้ว่า ความเชื้อเพื่อ หมายถึง การกระทำที่ต้องการเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ด้วยจิตใจและการกระทำที่โอบเอื้ออาทรโดยแท้จริง และไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ

2.5 ด้านความเมตตากรุณา

กระทรวงศึกษาธิการ (2523, น. 7) ให้ความหมายไว้ว่า กรุณา หมายถึง ความสงสารคิดช่วยเหลือผู้อื่นที่ได้รับทุกข์ให้พ้นทุกข์ กล่าวคือ เมื่อผู้ใดก็ตามที่มีความทุกข์ ความเดือดร้อน ก็พยายามหาทางช่วยเหลือให้พ้นไปจากความทุกข์ความเดือดร้อน

ธีรพร อูวรรณโณ (2526, น. 119) ให้ความหมายไว้ว่า เมตตา หมายถึง ความรักและปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข กรุณา หมายถึง ความสงสารและปรารถนาจะให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

ชม ภูมิภาค (2529, น. 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความเมตตา กรุณา หมายถึง ปัจจัยสำคัญอันก่อให้เกิดสันติสุข และเป็นเครื่องค้ำจุนสังคมตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับโลกหากมนุษย์ทุกคนหรือส่วนมากมีคุณธรรม เรื่องความเมตตา กรุณาแล้ว สังคมย่อมมีความสุขสงบและความก้าวหน้า ปราศจากการเอาวัดเอาเปรียบและกดขี่ซึ่งกันและกัน ในสังคมใดก็ตามที่บุคคลมีความเมตตา กรุณาน้อย สังคมนั้นก็ย่อมมีปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความทุกข์ยากการกดขี่ข่มเหงซึ่งกันและกัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2534, น. 83) ได้ให้ความหมายไว้ว่าเมตตา หมายถึง ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นมีสุข กรุณา หมายถึง การช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

ทิสนา แชนมณี (2547, น. 120) ให้ความหมายไว้ว่า เมตตา คือ ความปรารถนาต้องการให้ผู้อื่นเป็นสุข และยินดีที่เห็นผู้อื่นเป็นสุขและ เมื่อเห็นใครมีทุกข์ก็มีจิตสงสาร อยากให้เขาพ้นทุกข์นั้น ไม่เผลอซ้ำเติมทำให้เขาเกิดทุกข์มากขึ้น กรุณา คือ ความปรารถนา และการช่วยเหลือให้ผู้อื่นได้พ้นทุกข์ ผู้ที่มีความกรุณาจะไม่นิ่งเฉย เมื่อเห็นผู้อื่นเป็นทุกข์ แต่จะพยายามหาทางช่วยให้เขาได้พ้นทุกข์นั้นบ้างตามกำลังตามความสามารถของตน

สรุปได้ว่า ความเมตตา กรุณา หมายถึง ความต้องการที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ตามกำลังความสามารถของตนที่มีอยู่

2.6 ด้านวาจาสุภาพและมีสัมมาคารวะ

ธีรพร อุวรรณโณ (2526, น. 119) ได้ให้ความหมายว่า การมีสัมมาคารวะ หมายถึง การมีและแสดงความเคารพ นับถือ ผู้ที่ควรแก่การเคารพนับถือ ได้แก่ พ่อแม่ ครู และเพื่อนนักเรียนด้วยกัน เป็นพฤติกรรมจำเพาะ ได้แก่ การไหว้ครูเมื่อมาถึงโรงเรียนและจะกลับบ้าน การหยุดยืนตรงให้ครูผ่านไปก่อนเมื่อเดินสวนทางกับครู การไม่แสดงกิริยาวาจาดูหมิ่นครู เป็นต้น

ราชบัณฑิตยสถาน (2531, น. 750, 828, 810, 186) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วาจา หมายถึง คำกล่าว คำพูด สุภาพ หมายถึง เรียบร้อย อ่อนโยน ประพฤติดี สัมมา หมายถึง ชอบ ดี ดียิ่ง คารวะ หมายถึง การแสดงความเคารพทางกายและวาจา ความนับถือ

สรุปได้ว่า วาจาสุภาพและการมีสัมมาคารวะ หมายถึง การมีคำพูดที่อ่อนโยนกิริยาสุภาพ และการแสดงความเคารพนบนอบผู้ที่ควรเคารพและนับถือ

ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม

งานวิจัยในประเทศ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจวบจันท์ (2520, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาจริยธรรมของเยาวชนคนไทย โดยมีกลุ่มตัวอย่างอายุ 11-25 ปี จำนวน 1,400 คน ที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ลักษณะการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และลักษณะมุ่งอนาคตนั้น ควรจะได้มีการปลูกฝังก่อนที่นักเรียนจะมีอายุ 10 ปี เพราะเมื่อเริ่มวัยรุ่นลักษณะทางจริยธรรมสองประการนี้จะเริ่มคงที่ ผู้ที่มาจากครอบครัวยากจนจะมีพัฒนาการช้ากว่ากลุ่มอื่นในช่วงวัยอายุตอนต้น แต่จะทันกลุ่มอื่นในวัยรุ่นตอนปลายในด้านอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู การอบรมเลี้ยงดูแบบรักมากใช้เหตุผลมากมีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้ถูกศึกษาทุกระดับอายุ และพบว่าในครอบครัวยากจนบิดามารดาที่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะช่วยให้ลูกมีจริยธรรมสูงได้ อย่างไรก็ตาม พบว่าเมื่อเปรียบเทียบการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนเมื่อจำแนกตามฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ผลการศึกษาพบว่านักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวแตกต่างกัน จะมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมกับการอบรมเลี้ยงดู พบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน โดยเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูประชาธิปไตยมีระดับจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยและเข้มงวดกวดขัน

สัณห์พัฒน์ อรุณธารี (2535, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมสร้างเสริมระเบียบวินัยในโรงเรียนอนุบาล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนทุกแห่งมีเป้าหมายมุ่งให้นักเรียนได้ฝึกความมีระเบียบวินัยตามพัฒนาการ และความพร้อมของนักเรียนในแต่ละวัย และมีนโยบายให้นักเรียนปฏิบัติเคร่งครัดปานกลาง ลักษณะการจัดกิจกรรมเสริมสร้างระเบียบวินัย พบว่า ส่วนมากครูอนุบาลใช้กิจกรรมการสนทนา รองลงมา คือ ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติจริง เล่านิทาน สาธิต และร้องเพลงตามลำดับ ปัญหาด้านบุคลากรของผู้บริหาร คือ บุคลากรขาดความเอาใจใส่ต่อการจัดกิจกรรมสร้างเสริมระเบียบวินัย ส่วนปัญหาของครูอนุบาล คือ บุคลากรไม่สามารถคิดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างระเบียบวินัยที่เหมาะสมกับนักเรียนได้

จันทร์ดี ถนอมคล้าย (2539, น. 45-56) ได้ศึกษาการพัฒนาวินัยในตนเองด้านความอดทนของนักเรียนก่อนประถมศึกษาที่มีสติปัญญาแตกต่างกัน ด้วยวิธีการเล่านิทานประกอบหุ่นมือโดยมีการใช้คำถามก่อนระหว่างและหลังการเล่านิทาน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชาย หญิง อายุ 5-6 ปี ชั้นก่อนประถมศึกษาภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2538 โรงเรียนวัดนางนอง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 60 คน ผลการศึกษาพบว่า การใช้คำถามระหว่างการเล่านิทานนักเรียนมีวินัยในตนเองด้านความอดทนมากกว่าการใช้คำถามก่อนเล่านิทานส่วนการใช้คำถามหลังการเล่านิทานกับใช้คำถามระหว่างเล่านิทานนักเรียนมีวินัยในตนเองด้านความอดทนไม่แตกต่างกัน

ไพรัตน์ อยู่สมบุญ (2539, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมและนิสัยรักการอ่านของนักเรียนก่อนวัยเรียน โดยการเล่านิทานแบบไม่จบเรื่องก่อนนอน พบว่า นักเรียนได้ฟังนิทานก่อนนอน โดยวิธีเล่าเรื่องและไม่จบเรื่องมีพฤติกรรมเรื่องจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาและมีนิสัยรักการอ่านสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้ฟังนิทานก่อนนอน

สมจิตต์ สุวรรณวงศ์ (2542, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดสภาพการเสริมความคิดเชิงคุณธรรมสังคมตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ เพื่อพัฒนาวินัยในตนเองของนักเรียน พบว่าการใช้การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ โดยครูใช้คำถามเพื่อให้นักเรียนสะท้อนความรู้สึกและปัญหาของตนเอง ช่วยให้นักเรียนคิดหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองให้เป็นพฤติกรรมที่ไม่สร้างปัญหาแก่ตนเองและผู้อื่น การใช้การสื่อสารวิธีนี้กับนักเรียนที่ควบคุมตนเองได้สูง สามารถพัฒนาวินัยในตนเองได้มากกว่านักเรียนที่ควบคุมตนเองได้ต่ำ

กรรณิการ์ พงศ์เลิศวุฒิ (2547, น. 65) ได้ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมเล่านิทานประกอบละครสร้างสรรค์ต่อความมีวินัยในตนเองของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัด

กิจกรรมเล่านิทานประกอบละครสร้าง ก่อนและระหว่างจัดกิจกรรมโดยเฉลี่ยรวมและจำแนกราย ด้านในแต่ละช่วงสัปดาห์มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และอัตราการเปลี่ยนแปลงระหว่างก่อนและระหว่างจัดกิจกรรมเพิ่มขึ้นตลอดเวลา 8 สัปดาห์

ชูพงษ์ สุขรัตน์ (2546, น. 53-55) ได้ศึกษาจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพนัสนิคม จังหวัดราชบุรี พบว่าโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับสูงทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ และความอดทน เมื่อจำแนกตามเพศพบว่านักเรียนหญิงมีจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชาย ด้านความรับผิดชอบ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความอดทน ไม่แตกต่างกัน

ศศินันท์ นิลจันทร์ (2547, น. 105) ได้ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมเล่านิทานที่มีต่อความมีวินัยในตนเองของนักเรียนในชุมชนแออัดคลองเตย พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมเล่านิทานในแต่ละช่วงสัปดาห์ระดับคะแนนพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P < .01$ และมีการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองในด้านความรับผิดชอบ ความซื่อตรง การตรงต่อเวลา และการควบคุมตนเองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $< .01$

งานวิจัยต่างประเทศ

Wiggins et al. (1971, p. 289, อ้างถึงใน วัลลภา จันทรพิชญ, 2527, น. 125) ผู้ที่มีวินัยในตนเองสูง จะมีความรับผิดชอบมาก มีความวิตกกังวลน้อย มีความอดทน มีเหตุผล มีความยืดหยุ่น ในความคิดและพฤติกรรมทางสังคม และยังพบว่า โดยทั่วไปจะมีสุขภาพดีกว่าผู้ที่มีขาดวินัยในตนเองด้วย

Ayllon and Roberts (1974, pp. 71-76) ได้ศึกษาวิธีการลดปัญหาระเบียบวินัยในชั้นเรียนและให้แสดงพฤติกรรมสนใจเรียนมากขึ้น โดยการเสริมแรงพฤติกรรมที่อยู่ในระเบียบวินัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 5 ที่มีพฤติกรรมไม่มีระเบียบวินัยในชั้นเรียนในขณะที่ถูกให้อ่านพบว่า การเสริมแรงด้วยระเบียบวินัยสามารถลดพฤติกรรมก่อกวนชั้นเรียนและเพิ่มพฤติกรรมทำอ่านด้วย

Biskin and Hoskisson (1977, pp. 407-415) ได้ทดลองสอนจริยธรรม โดยใช้วิธีการจัดโครงการอภิปรายเกี่ยวกับจริยธรรมที่ต้องตัดสินใจจากวรรณคดีและการอ่านเรื่องราว โดยใช้นักเรียนในระดับ 4-5 แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมแล้ววัดจริยธรรมตามแบบวิธีของโคลเบอร์ก จากนั้นก็ทดลองโดยกลุ่มทดลอง มีการจัดโครงสร้างการประเมินเพื่อช่วยผู้เรียนสมมติบทบาทของตนเองไป ส่วนกลุ่มควบคุมปล่อยให้มีการอภิปรายไปตามธรรมชาติ จากนั้นทดสอบระดับจริยธรรมในตอนหลัง ผลการวิจัยพบว่า การอภิปรายอย่างเป็นระบบที่ให้โอกาสผู้เรียนให้อยู่ในบทบาทในท้องเรื่อง สามารถเปลี่ยนการตัดสินใจจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ หมายความว่า ผู้สอนสามารถพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้โดยให้เขาได้มีโอกาสอภิปรายขณะที่อยู่ในสถานการณ์ทางสังคมที่ทำให้เขาต้องกระทำบทบาทต่าง ๆ กันมาก

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การปลูกฝังหรือการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมให้กับนักเรียน จะต้องกระทำโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งการจัดประสบการณ์ การอบรมสั่งสอนให้ผู้เรียน เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่สังคมมุ่งหวัง

กรอบแนวความคิดในการศึกษาค้นคว้า

